

Bijlage VWO
2024

tijdvak 2

geschiedenis

Bronnenboekje

bron 1

Voorkant en achterkant van een munt uit 89 voor Christus, geslagen door bondgenoten van de Romeinen:

Toelichting:

Links is de Grieks-Romeinse God Bacchus afgebeeld. Rechts is een stier afgebeeld die Italië voorstelt en op de grond is de Romeinse wolf afgebeeld. De tekst in het Oskisch, de moedertaal van de bondgenoten, is: C. paapi mútil embratur (C. Papius Mutilus, aanvoerder).

De middeleeuwen

---

bron 2

Bonifacius is als missionaris uitgezonden naar Noordwest-Europa. In 742 schrijft hij in een brief aan paus Zacharias in Rome:

De eenvoudige gewone mensen uit Alamannia, Beieren en Frankenland¹⁾ denken, als zij in Rome iets zien wat wij hier [in Noordwest-Europa] als zondig verbieden, dat dit door de priesters te Rome wél wordt getolereerd en toegestaan. Zo verzekeren zij mij bijvoorbeeld te hebben gezien, dat ieder jaar te Rome en in de onmiddellijke nabijheid van de kerk van Petrus²⁾ met nieuwjaarsdag op straat gedanst wordt en dat de mensen er als heidenen feestvieren onder geschreeuw en het zingen van godslasterlijke liederen. Terwijl dag en nacht de tafels beladen staan met allerlei heerlijkheden, wil niemand op die dag aan zijn naasten vuur of gereedschap of iets anders geven dat hij nodig heeft. Men vertelt mij ook dat zij te Rome vrouwen hebben gezien, die volgens heidense zeden amuletten droegen en linten om armen en benen gedaan hadden, en deze artikelen openlijk te koop aanboden aan anderen om ze te dragen.

noot 1 gebieden in het huidige Duitsland

noot 2 Dit is de Sint-Pieterskerk in Rome.

bron 3

De Venetiaanse cartograaf Fra Mauro schrijft over het maken van een weergave van Afrika op zijn wereldkaart:

Velen zijn van mening en in veel teksten staat, dat in de zuidelijke streken het water niet dit hele bewoonde en gematigde gebied [Afrika] omringt. Maar ik heb velen het tegendeel horen beweren, vooral diegenen die Zijne Majesteit, de Koning van Portugal, in schepen op ontdekkingsstocht heeft gestuurd om het met eigen ogen te zien. Deze mannen zeggen dat ze vanuit het zuidwesten zo'n 2000 mijl voorbij de Straat van Gibraltar rond de kust [van Afrika] zeilden. (...) Deze mannen hebben nieuwe navigatiekaarten getekend en hebben namen gegeven aan rivieren, golven, kapen en havens, waarvan ik een kopie heb gehad. (...) Bovendien heb ik gesproken met een betrouwbaar persoon, die zegt dat hij veertig dagen op een Indiaas schip in een woeste storm vanuit de Indische Zee in westzuidwestelijke richting zeilde, voorbij Kaap Sofala en de Groene Eilanden¹⁾. (...) In het derde boek van zijn *Cosmografia* schrijft Pomponius Mela²⁾ dat een zekere Eudosus (...) vanuit de Arabische Golf door die zuidelijke streken zeilde, tot hij aankwam bij Gades³⁾, dat is bij de Straat van Gibraltar. Men kan dus zonder enige twijfel beweren dat dit zuidelijke en zuidwestelijke gebied bevaarbaar is en dat de Indische Zee een oceaan is en geen binnenzee.

noot 1 in zuidelijk Afrika

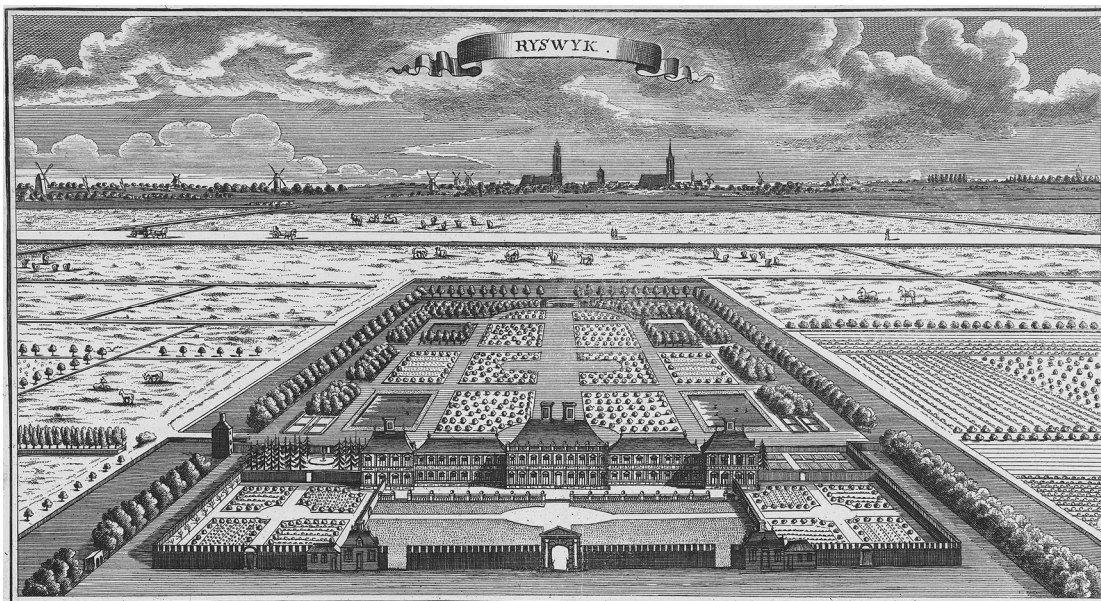
noot 2 Pomponius Mela is een Romeinse geograaf uit de eerste eeuw.

noot 3 Gades is de Zuid-Spaanse havenstad Cadiz.

Vroegmoderne tijd

bron 4

Een prent van het Huis ter Nieuburch in Rijswijk, een buitenhuis dat in 1630 wordt gebouwd in opdracht van stadhouder Frederik Hendrik van Oranje:

Toelichting:

De gevel van het buitenhuis is 100 meter.

Op de achtergrond is de stad Delft te zien. Het huis is zo ontworpen dat het hoofdgebouw op één lijn ligt met de Nieuwe Kerk van Delft, waar stadhouders Willem en Maurits van Oranje begraven liggen, de vader en halfbroer van Frederik Hendrik.

bron 5

In 1764 schrijft de Noord-Amerikaanse politicus Richard Bland in een pamflet:

Als dan de mensen van deze kolonie vrijgeboren zijn en recht hebben op de(zelfde) vrijheden en privileges als de Engelse onderdanen dan moeten zij noodzakelijkerwijs een grondwet hebben. Om precies te zijn: moeten ze een wetgevende macht hebben die gedeeltelijk bestaat uit de vertegenwoordigers van het volk, die wetten kunnen uitvaardigen voor het INTERNE bestuur van de kolonie die geschikt zijn voor de verschillende omstandigheden en gelegenheden [in de kolonie]; en zonder zo'n vertegenwoordiging, durf ik te zeggen, kan er geen wet worden gemaakt.

bron 6

Een schilderij uit 1788 van de Franse schilder Jacques-Louis David:

Toelichting:

De personen op het schilderij zijn Antoine Lavoisier, belastinginnehmer voor de Franse koning, en zijn vrouw Marie-Anne Paulze. Beiden zijn scheikundigen.

bron 7

De Britse Lady Burghersh schrijft in 1814 in een brief aan haar moeder over een theaterbezoek in Dijon:

Ze voerden *Richard Leeuwenhart*¹⁾ uit en elk gedeelte dat in de verste verte van toepassing was op de huidige situatie werd door het publiek opgepakt en ze schreeuwden *Leve Koning Lodewijk XVIII! Leve de Bourbons*²⁾! (...) Tussen de actes ging het gordijn omhoog om een plakkaat te onthullen met *Leve de bondgenoten*³⁾! onder een fleur-de-lys⁴⁾ en één van de acteurs kwam op en zong een onvergetelijke vertolking van het prachtige romantische lied *O Richard, o mijn koning*. Ik kan je het effect gewoonweg niet beschrijven van het begin van *O Lodewijk, o mijn koning* of het luidruchtige enthousiasme waarmee het werd ontvangen, iedereen stond op en wuifde met witte zakdoeken. Het ging door met *O Lodewijk, o mijn koning. Het hele universum deelt mijn interesse in u*.

noot 1 opera over de Engelse koning Richard

noot 2 familienaam van het Franse koningshuis

noot 3 de landen die in een coalitie vechten tegen Napoleon, waaronder Groot-Brittannië, Rusland en Pruisen

noot 4 de Franse lelie, de bloem in het familiewapen van de Bourbons

bron 8

De Chinese diplomaat Keying onderhandelt met Westerse landen over verdragen. Hij schrijft in 1844 aan de keizer:

Als ze¹⁾ een geëerde gast ontvangen dan zal de echtgenote zeker naar buiten komen om hem te ontmoeten. Zowel de Amerikaan Parker als de Fransman Legrené²⁾ brachten hun vrouw mee, en op gelegenheden waarbij uw dienaar [Keying] naar de pakhuizen van de barbaren¹⁾ ging om met hen te spreken kwamen deze vrouwen naar buiten rennen om hem te begroeten. Uw dienaar was hierdoor verward en voelde zich niet op zijn gemak, terwijl zij zich juist diep vereerd voelden en opgetogen waren.

noot 1 Keying bedoelt Westerse mannen.

noot 2 Deze mannen zijn betrokken bij diplomatieke onderhandelingen met China.

bron 9

Poster van de Chinese nationalistische partij uit 1928:

Toelichting:

De zittende persoon is de in 1925 overleden Sun Yat-sen.

Op de stenen staat van links naar rechts: 'sociaal welzijn', 'recht op bestuur' en 'nationalisme'.

De figuren onderin stellen van links naar rechts voor: communisten, warlords (plaatselijke militaire machthebbers), imperialisten.

bron 10

Op 23 mei 1943 schrijft de negentienjarige Elly Herschel vanuit vernietigingskamp Sobibor (in het door Duitsland bezette Polen) aan haar ouders in doorgangskamp Westerbork (Nederland):

Lieve ouders, Ik ben hier in een werkkamp, en werk in de wasserij. Met mij gaat alles goed. Het eten is hier goed. Er zijn hier Nederlanders, Fransen, Polen en Russen. Ik heb ook veel vrienden. Lieve ouders, schrijf snel terug, groeten en kussen, jullie dochter Elly L. Herschel. Groeten aan alle vrienden.

bron 11

In 1950 wordt in bioscopen in de BRD de film *City out of Darkness* (Stad verlost uit de duisternis) getoond. De film wordt gefinancierd vanuit het Marshallplan. Gesproken tekst bij de film is:

Berlijn heeft weer licht, stabiel en betrouwbaar, na jaren waarin duisternis het dagelijks leven van de stad kenmerkte. Maar Berlijn herinnert zich de maanden na de oorlog, voordat de lichten weer aangingen, en de jaren erna toen de elektriciteit uit de Sovjetzone kwam en elk moment afgesloten kon worden. (...) Een tijd lang functioneerde Berlijn niet als een stad, maar als een bewoonde ruïne. De grote energiecentrale, die Berlijn vroeger van stroom voorzag, was verdwenen. Gedemonteerd door het Rode Leger¹⁾. Ze demonteerden de turbines, dynamo's, generatoren en transformatoren en brachten die naar Rusland en de communistische satellietstaten. (...) Maar nu hoeft het vrije Berlijn niet meer bang te zijn voor stroomafsluiting door de Sovjets. De Energiecentrale West genereert genoeg stroom voor alle huishoudens en industrie. De tijd van ontberingen en onzekerheid is nu voorbij. Er is weer licht in het vrije Berlijn.

noot 1 het leger van de Sovjet-Unie

bron 12

Uit een rapport geschreven in opdracht van de regering van de DDR over de opstand in 1953:

Om ontspanning in de internationale verhoudingen tegen te gaan, en om van Berlijn en de DDR het beginpunt van oorlog in Europa te maken, hebben vijandige troepen, met directe steun en onder leiding van Amerikaanse instanties en vijanden van het volk, en [onder leiding van] de oorlogsstokers in Bonn¹⁾, in de periode van 16 juni tot 22 juni 1953 een poging gedaan om een fascistische staatsgreep in de DDR te organiseren. Naast de langdurige pogingen van hun instanties en contacten in de DDR en hun dagelijkse propaganda-aanvallen via radio, pamfletten en gedrukte publicaties, enz., hebben deze vijandelijke krachten hun ondermijnende activiteiten na de dood van Stalin vergroot.

noot 1 Bonn is de hoofdstad van de BRD in die tijd.

bron 13

In 1964 schreef Ulrike Meinhof:

De bevolking van de Bondsrepubliek laat hun eigen leven en hun geschiedenis voorbijgaan, zonder dat ze goed op de hoogte zijn. Ze zijn verblind, gedesoriënteerd, niet in staat te kiezen tussen wasmiddelen als Pril of Sunil. Ze weten alles van babyvoeding en huishoudelijke apparaten maar niets van niet-aanvalsverdragen en kernwapenvrije zones.

bron 14

In 1974 werd het Nederlands elftal tweede op het wereldkampioenschap voetbal. Enkele dagen later ontving minister-president Joop den Uyl het elftal, waarbij deze foto werd gemaakt:

Toelichting:

Van links naar rechts zijn te zien keeper Piet Schrijvers, minister-president Joop den Uyl, Wil Hulsbosch (de echtgenote van bondscoach Rinus Michels) en bondscoach Rinus Michels.